

07

การปรากฏอัตลักษณ์ กายา และอาณาบริเวณทางสังคม
ของกะเทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (พ.ศ. 2470-2516)*

The Appearance of Identity, Body, and Social Territory of Kathoey In Southeast Asia (1927-1973)

Received: March 3, 2022 | Revised: May 11, 2022 | Accepted: May 18, 2022

วัชรวุฒิ ชื้อสัตย์** Wacharawuth Suesat

ดร.พัชรินทร์ สิริสุนทร*** Dr. Patcharin Sirasoonthorn

ดร.ฐานิดา บุญวรรณ**** Dr. Thanida Boonwanno

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ในหัวข้อ “การประกอบสร้าง ความทับซ้อน ซับซ้อน และเลื่อนไหลของอาณาบริเวณ: กรณีศึกษา ชุมกะเทยในไทยและเยอรมนี” ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก รุ่นที่ 15 (โครงการความร่วมมือระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยนเรศวร) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาชาวต่างชาติ คือ ศาสตราจารย์ ดร. Volker Grabowsky สถาบันเอเชียแอฟริกาศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยฮัมบวร์ค สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

** นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร อีเมล: oa.apsa@gmail.com

Ph.D. Candidate, Southeast Asian Studies Program, Department of History, Faculty of Social Sciences, Naresuan University. email: oa.apsa@gmail.com

*** รองศาสตราจารย์, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร อีเมล: patcharins76@gmail.com

Associate Professor, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Naresuan University email: patcharins76@gmail.com

**** ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร อีเมล: thanida1307@gmail.com

Assistant Professor, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Naresuan University email: thanida1307@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การปรากฏอัตลักษณ์ กายา และ อาณาบริเวณทางสังคมของปัจเจกกะเทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงปี พ.ศ. 2470-2516 ด้วยการวิจัยเอกสาร โดยการสำรวจเอกสารทางประวัติศาสตร์ และ เอกสารวิชาการด้านเพศวิถีศึกษา ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาไทยวน และ ภาษาลาว ผลการศึกษามี 2 ประการ ล้วนสะท้อนถึงการมีอยู่ของ “กะเทย” มา อย่างยาวนาน ประการแรก พบการปรากฏอัตลักษณ์และกายาของปัจเจกกะเทยใน เอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับตำนานทางพุทธศาสนา กฎหมายโบราณ หนังสือพิมพ์ และภาพยนตร์ขาวดำ และประการที่สอง การปรากฏอาณาบริเวณ ทางสังคมของปัจเจกกะเทย พบในเอกสารประเภทหนังสือพิมพ์ ในรูปของวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ และการร่วมใช้พื้นที่สาธารณะของกะเทย

คำสำคัญ: กะเทย, อัตลักษณ์, อาณาบริเวณทางสังคม, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

A b s t r a c t

This article aims to analyze the appearance of identity, body, and social territory of *Kathoey* individuals in Southeast Asia during the period from 1927-1973 by applying documentary research, historical documents, and related academic documents in Thai, English, Tai Yuan, and Lao. The study identified the long existence of *Kathoey*. First, the appearance of identities and bodies of individuals is observed in historical documents related to Buddhist legends, ancient laws, newspapers, and black and white film. Secondly, the social territory of *Kathoey* individuals was found in newspaper documents reflecting lifestyle, occupations, and the use of the public spaces.

Keywords: *Kathoey*, identity, social territory, Southeast Asia

บทนำ

ดินแดนอุษาคเนย์ หรือภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประกอบไปด้วยความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะพื้นถิ่น (ออสบอร์น 2544) การศึกษาในมิติทางด้านเพศวิถี (Sexuality) ภายใต้เงื่อนไขของเวลาในความสัมพันธ์ความคิดและลำดับเวลา¹ ที่เกี่ยวข้องกับระบบวัฒนธรรมของกลุ่มชนในดินแดนอุษาคเนย์ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง โดยในงานเขียนของ ปราณี วงษ์เทศ (2549) ต่อยากระบบเพศวิถีในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เชื่อมโยงกันผ่านการอพยพเคลื่อนของผู้คน สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง การปกครอง บทความฉบับนี้ ผู้เขียนตั้งคำถามกับสถานภาพองค์ความรู้ในมิติทางเพศวิถี โดยเฉพาะการศึกษาบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชาย

¹ โดยผู้เขียนแบ่งเวลาออกเป็น 2 ประการ คือ ประการแรก เวลาในตำนานเป็นเวลาที่เคลื่อนสลับไปมา ไม่สอดคล้องกับเวลาในโลกความเป็นจริงที่มีลักษณะการจัดเรียงแบบเส้นตรง (ดู อานันท์ กาญจนพันธุ์, *ความคิดทางประวัติศาสตร์และศาสตร์ของวิถีชีวิต* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2543) ประการที่สอง เวลาทางสังคม เป็นเวลาที่เกิดหลังจากปรากฏการณ์ทางสังคม หรือเกิดจากการเห็นพ้องต้องกันในการกำหนดเวลาให้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (เบน แอนเดอร์สัน, *ชุมชนจินตกรรม: บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552); ฐานิดา บุญวรรณ, *หมุนนาฬิกาสู่เวลาทางสังคม* (กรุงเทพฯ: Illuminations Editions, 2563) ในบทความฉบับนี้ ปรากฏทั้งเวลาในตำนานและเวลาทางสังคม ที่สลับไปมา และปะปนกัน แบบไม่เป็นเส้นตรง เป็นลักษณะเฉพาะของแนวคิดในกลุ่มโน้ตทัศน์การเข้ามาข่มกัน (Assemblage Theory)

หญิง หรือในบทความนี้ จะมีการใช้คำว่า “กะเทย (Kathoe)” และ “ป๊อเจกกะเทย” ตามบริบทของหลักฐานในแต่ละช่วงเวลาที่น่าปรากฏ โดยตั้งคำถามประเด็นแรก คือ “กะเทยคือใคร” แม้ว่างานศึกษาจำนวนมาก ตัวอย่างเช่นงานเขียนของ Jackson (1989, 1995, 2016) เสนอว่า กะเทย หรือสภาวะเพศที่ไม่ใช่ชายหรือหญิงจากชนบของสังคมกระแสหลัก ปรากฏขึ้นมายาวนานในสังคมไทยก็ตาม แต่ยังไม่ปรากฏลักษณะที่เชื่อมโยงกับบริบทของสังคมอื่นๆ ผู้เขียนจึงทำการค้นคว้าเพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้เกี่ยวกับที่มาของกะเทย ร่วมกับหลักฐานอื่นๆ ในบริบทของสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มากกว่าในสังคมไทย ประเด็นต่อมา เมื่อมีการปรากฏอัตลักษณ์บุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และการปรากฏกายของกะเทยในมิติทางสังคมวัฒนธรรม ผ่านหลักฐานที่เป็นภาพ และภาพเคลื่อนไหว ผู้เขียนจึงตั้งคำถามต่อไปว่า แล้วกะเทยเริ่มมีการรวมกลุ่ม และสร้างอาณาบริเวณทางสังคมของตนเองขึ้นเมื่อใด ซึ่งประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องของการรวมกลุ่ม ผู้เขียนให้ความสำคัญกับบริบทของสังคมไทยเป็นหลัก เนื่องจากข้อจำกัดของการเข้าถึงข้อมูล โดยบทความฉบับนี้ ผู้เขียนกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจเอกสารทางประวัติศาสตร์ และเอกสารวิชาการ เพื่อวิเคราะห์การปรากฏอัตลักษณ์ของบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง กายา และอาณาบริเวณทางสังคมของป๊อเจก

กะเทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อนปี พ.ศ. 2470 ถึง พ.ศ. 2516 ด้วยการใช้ระเบียบการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้เอกสารภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาไทยวน [ไท-ยวน] และภาษาลาว ช่วงเวลา ก่อนปี พ.ศ. 2470-2516 โดยแบ่งการจัดระบบเอกสารออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2470 ประกอบด้วย คัมภีร์ปฐมมูลมูลี คัมภีร์สุวันนะมุกข [สุวรรณมุกข] (ประมวลกฎหมายลาวโบราณ) กฎหมายตราสามดวง และพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ โดยหลักฐานข้างต้นเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์ทางพุทธศาสนาและกฎหมาย สะท้อนการมีอยู่ของ “บุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง” และส่วนที่ 2 หลักฐานสื่อสิ่งพิมพ์และภาพยนตร์ ระหว่างปี พ.ศ. 2470-2516 ประกอบด้วย หนังสือพิมพ์ หนังสือ และภาพยนตร์ขาวดำ ซึ่งเป็นหลักฐานร่วมสมัยที่สะท้อนตามภาพลักษณะของปัจเจกกะเทยตามมุมมองแบบคนข้ามเพศ (Transgender) (สุไลพร ชลวิไล 2550) นอกจากนี้ ยังใช้เอกสารประเภทกฎหมายที่ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ทางวิชาการแล้ว ประกอบด้วย บทความวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และหนังสือ การคัดเลือกเอกสารในการวิเคราะห์ข้อมูล เน้นความหลากหลาย และความยืดหยุ่น โดยคัดเลือกเอกสารที่ปรากฏเรื่องราวของบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง และปัจเจกกะเทยตามแนวคิดแบบคนข้ามเพศทั้งเชิงบวกและเชิงลบ แล้วนำมาเรียบเรียงใหม่ด้วยการจัดหมวดหมู่ และเขียนบรรยายในเชิงวิพากษ์ เพื่อนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการปรากฏอัตลักษณ์ กายา และอาณาบริเวณทางสังคมของกะเทย

จากการนำเสนอหลักฐานข้างต้น ผู้เขียนกำหนดเงื่อนไขในการคัดเลือกหลักฐานออกเป็น 2 ประเด็น คือ ประการแรก หลักฐานเหล่านั้นจะต้องปรากฏคำว่าเรียก หรืออัตลักษณ์ทางเพศวิถีที่มีความหมายสะท้อนถึงบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานชายหญิง และประการที่สอง หลักฐานเหล่านั้นจะต้องเป็นภาพถ่าย หรือภาพเคลื่อนไหวที่ระบุเพศวิถีตามแนวคิดแบบคนข้ามเพศ หรือ “บุคคลที่มีเพศสรีระเป็นชาย แต่แสดงพฤติกรรมแบบเพศ

หญิง” ในพื้นที่ทางสังคม

ดังนั้น บทความนี้ ผู้เขียนเน้นย้ำว่าต้องการอธิบาย “การปรากฏขึ้น” ด้วยวิธีการนำเสนอข้อมูลที่ศึกษาต่อยอดจากข้อเสนอเดิมของ Jackson (1989, 1995, 2016), เทอดศักดิ์ ร่มจำปี (2545) และเปรมปรีดา ปราโมช ณ อยุธยา (2546) โดยการเปิดประเด็นถกเถียงใหม่ และเชื่อมโยงประเด็นดังกล่าวเข้ากับหลักฐานในบริบทของสังคมอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ ผู้เขียนยังนำเสนอภาพเคลื่อนไหวของกะเทยในสังคมไทยที่เป็นหลักฐานชั้นต้น เพื่อแสดงให้เห็นว่า กะเทยปรากฏอัตลักษณ์ กายา และสร้างอาณาบริเวณทางสังคมมาอย่างยาวนาน

การปรากฏอัตลักษณ์ของบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง

จากการตีความเชื่อมโยงบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง ในสองมิติเข้ากับบริบททางสังคมของดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ผู้เขียนได้วิเคราะห์ตัวอย่างเอกสารทางประวัติศาสตร์ภาษาไทยวน ภาษาลาว และภาษาไทย ทั้งในบริบทของสังคมล้านนา ลาว และไทยสยาม ที่สะท้อนผ่านคำที่มีความหมายถึงบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง รวมทั้งการนำเสนอ การปรากฏตัวของปัจเจกกะเทยในภาคปฏิบัติการทางสังคม ดังนี้

1. การปรากฏอัตลักษณ์จากการตีความผ่านเอกสารทางประวัติศาสตร์

ผลการวิเคราะห์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบด้วย คัมภีร์ปฐมมูลลี (ตำนานไทยวน) คัมภีร์สุวรรณมูข กฎหมายตราสามดวง (ฉบับรัชกาลที่ 1) และพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-4 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) เพื่อนำเสนอการปรากฏอัตลักษณ์ของบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง พบคำว่า “นุ่งสกลิงค์, มอง และกะเทย”

การศึกษา คัมภีร์ปฐมมูลลี (ตำนานไทยวน) ซึ่งเป็นตำนานกำเนิดโลก

และสิ่งมีชีวิตของมนุษย์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท มีชื่อเรียกอย่างหลากหลาย เช่น ปฐมมูลฐิติ ตำนานต้นผีไทย ปฐมกัปป์ ปฐมโลก ปฐมกาล ปฐมพื้นโลก น้ำเต้าปรุง ปฐมมูล ชื่อเรียกที่ปรากฏข้างต้น ล้วนเป็นมีเนื้อหาที่กล่าวถึงการกำเนิดโลกของมนุษย์ทั้งสิ้น จากงานเขียนของ ศิราพร ณ ถลาง (2539) ได้ศึกษาตำนานสร้างโลกของคนไท โดยวิเคราะห์ตำนานการสร้างโลกของชาติพันธุ์ไท จำนวน 50 ลำดับ ได้แก่ ตำนานไทอาหม ตำนานไทใหญ่ ตำนานไทลื้อ ตำนานไทเขิน ตำนานไทยวน [ไท-ยวน] (ล้านนา) ตำนานลาว ตำนานอีสาน ตำนานไทดำ ตำนานไทขาว และตำนานจ้วง พบว่า ตำนานไทยวน (ล้านนา) เป็นเพียงตำนานเดียวที่ปรากฏการสร้างมนุษย์แบบระบบ 3 เพศ คือ เพศชาย เพศหญิง และไม่มีเพศ โดยตำนานการสร้างโลกและสิ่งมีชีวิตของไทยยวน เรียกว่า “ปฐมมูลฐิติ” ซึ่งในงานเขียนของ ปฐม หงส์สุวรรณ (2554) กล่าวว่า ตำนานการสร้างโลกเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทั้งภายในโลกมนุษย์ และโลกของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเชื่อมโยงถึงต้นกำเนิดของบรรพบุรุษมนุษย์ในสังคมนั้นๆ จากการศึกษาตำนานการสร้างโลกของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวนของปฐม หงส์สุวรรณ (2550: 237-256) พบว่า การแบ่งเพศของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ เพศชาย เพศหญิง และไม่มีเพศ ซึ่งการจัดประเภทข้างต้น เพื่อแยกสถานะความเป็นชายออกจากสถานะเพศอื่นๆ ที่อาจแฝงปรากฏบนเพศสรีระของผู้ชาย เนื่องจากตำนานการสร้างโลกของชาติพันธุ์ไทยยวน ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา ทำให้มีความเคร่งครัดในการระบุตัวตนทางเพศสรีระ และเพศสภาพ เนื่องจากมีความสัมพันธ์ต่อการสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพิธีอุปสมบท จากการวิเคราะห์คัมภีร์ปฐมมูลฐิติ จากต้นฉบับภาษาไทยยวน จารด้วยอักษรธรรมล้านนา ปวิรรต เรียบเรียง และแปลความโดยเป็ลติเยร์ (2534: 28-30) พบคำว่า “ᨶᩣ᩠ᩅᩣ᩠᩵ᩁᩬ᩵” แปลเป็นภาษาบาลีว่า “นปุงสกลิงค์” หมายถึง บุคคลไม่มีเพศ ดังปรากฏข้อความ

ຂູ່ໄກວູ້ ດູ່ດູ່ອຸບເລມີ ຊູ່ວ່າດູ່ພູລິດູ່ເອທູ້ ໓ ວ່າ
ດູ່໑ ທີ່ດູ່ຊູ່ລູ່ຊູ່ ແປຊູ່ລູ່ຊູ່ງູ່ທີ່ປູ່ໄດ ດູ່ວ່າດູ່ລິດູ່ລູ່ເອຊູ່

ไทยวน จำนวน 9 ฉบับ พบว่า การบันทึกและคัดลอกคัมภีร์สำนวนต่างๆ ปรากฏคำว่า “นปฺงสกลิงค์” หรือบุคคลไม่มีเพศไว้ในทุกฉบับเช่นกัน โดยวิธีภูมิไม่ได้ขยายความเกี่ยวกับบุคคลไม่มีเพศเช่นกัน

ดังนั้น ผู้เขียนจึงสรุปว่า บุคคลที่ไม่มีเพศนั้น ยังไม่สามารถยืนยันได้ว่ามีความหมายตรงกับเพศวิถีใดในความเข้าใจของสังคมในปัจจุบัน แต่การปรากฏขึ้นในคัมภีร์ปฐมมูลมุขีเป็นการยืนยันว่ามีระบบคิดเรื่องเพศมากกว่าเพศชายและเพศหญิงมาตั้งแต่อดีตกาล เพื่อให้เห็นบริบทของสังคมล้านนาที่ชัดเจนมากขึ้นในระบบคิดเรื่องเพศ ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์เพื่อเทียบบริบทผ่านตัวอย่างเอกสารทางประวัติศาสตร์สองตัวอย่าง ได้แก่ ตัวอย่างแรก *คลองตัดคำพระพุทธโฆสาจารย์ (บันทึกการตัดสินใจของล้านนาโบราณ)* และตัวอย่างที่สอง *จดหมายเหตุการเดินทางของ Ralph Fitch* เพื่อให้เห็นถึงสภาพการดำรงอยู่ของบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิงในบริบทของสังคมล้านนา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตัวอย่างแรก *คลองตัดคำพระพุทธโฆสาจารย์ บันทึกการตัดสินใจของล้านนาโบราณ* บทบันทึกกฎหมายโบราณล้านนา สันนิษฐานว่าเหตุการณ์ในบันทึกเกิดขึ้นในยุคของพระเจ้ากือนา (พ.ศ. 1898-1928) แห่งอาณาจักรล้านนา และถูกคัดเลือกใน พ.ศ. 2383 (ตรงกับรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) โดยเนื้อความของบันทึกฉบับดังกล่าว อธิบายคติความและการไต่สวนความของผู้คนที่อาศัยอยู่ในอาณาจักรล้านนา พบว่า คติ “นาบสู่เมียกัน (การคบชู้)” เป็นบันทึกคติข้อพิพาทระหว่างชายหญิงที่ใช้เหตุเรื่องของการมีชู้ มาเป็นเหตุผลในการหย่าร้าง แต่ประเด็นสำคัญอยู่ในบทสนทนาของนางโสภา และนางแก้วกัมมา ที่ตั้งคำถามถึงลักษณะของความเป็นชายและขนาดของอวัยวะเพศชาย (วินัย พงศ์ศรีเพียร 2549) ดังปรากฏข้อความ

คติที่ 3 [ตัดคำต่อ 3 นาบสู่เมียกัน] ในปีกาไค เดือน 12 แรม 7 ค่ำ วันกาบสัน เจ้าพระยาเกือนาตัดคำต่อ 1 ในโรงขวาง ในคำต่อนี้ว่า ยังมีหญิงผู้นี้ชื่อว่านางโสภา เป็นเมียหมื่นสายขาอยู่ด้วยกันหมื่นสายก็

เทียบย่อมบุบนางโสภา นางโสภาใคร่พั้นหมื่นสาย ยังมีหญิงหนึ่งชื่อนาง
กัมมาเป็นเสี้ยนนางโสภา เขารักกันนัก นางแก้วกัมมามากชายผู้หนึ่งชื่อ
พันหอยชัย มันบอกนางโสภาว่า เชือกกับพันหอยชัยมักกันได้ 5 ปีแล้ว
จักเอากันไปได้ เหตุเมียมันบ่หนีนา ว่าอัน นางโสภาถามว่า ยังถ้วน
คนบ่ นางแก้วกัมมาบอกว่า ยังมีงาน 2 ดวง มีเชียวอันหนึ่ง ควย
หน้อยยาวกล้านักก็ นาวาอัน นางโสภาลักกดหมายใจไว้หั้นแล...
(วินัย พงศ์ศรีเพียร 2549: 74-75) โดยคำแปลคดีที่ 3 นางโสภาหาว่า
พันหอยชัยเป็นขู้ในปีกาไก่ เดือน 12 แรม 7 ค่ำ วันกาบสัน เจ้าพระยา
กือนาเสด็จออก ณ โรงขว้างคำ ทรงตัดสินคดีขู้สาวคดีหนึ่ง คดีนี้มี
ความเป็นมาดังนี้ หมื่นสายนั้นได้อยู่กินกับนางโสภา ระหว่างที่อยู่
กินกันฉนั้นผิวเมีย หมื่นสายก็มักทุบตีนางโสภาอยู่เสมอ นางโสภาจึง
ใคร่จะไปจากหมื่นสายให้ได้ นางโสภามีเพื่อนหญิงหนึ่งชื่อว่า นาง
แก้วกัมมา เขาทั้งสองรักกันมาก นางแก้วกัมมาชอบพอกันอยู่กับชาย
ผู้หนึ่งชื่อ พันหอยชัย แล้วก็ยักเล่าให้นางโสภาฟังด้วยว่า

“ข้ากับพันหอยชัยมักกันมาได้ 5 ปีแล้ว จักมาอยู่ด้วยกันก็มีได้
เพราะเมียพันหอยชัยไม่ยอมเลิกกับพันหอยชัย”

นางโสภาถามว่า “แล้วพันหอยชัยยังเป็นชายบริบูรณ์หรือ
เปล่า”

นางแก้วกัมมาเลยบอกว่า “ตัวพันหอยชัยมีปานสองดวง มี
เชียวดวงหนึ่ง องคขาดหรือก็ทั้งยาวทั้งแกร่งนัก”

นางโสภาได้ยินดังนั้นก็จดจำไว้... (วินัย พงศ์ศรีเพียร 2549:
168)

เมื่อบทวิเคราะห์การบทสนทนาของนางโสภา และนางแก้วกัมมา
แล้ว การที่ทั้งสองตั้งคำถามเกี่ยวกับความสมบูรณ์ใน “ความเป็นชาย” และ
“ลักษณะขององคขาด” นั้น สะท้อนให้เห็นว่า ในสังคมล้านนาในขณะนั้น

อาจมีการปรากฏเพศนอกขอบที่ไม่ใช่เพศชายและไม่ใช่เพศหญิง โดยผู้เขียนตั้งข้อสันนิษฐานว่า อาจปรากฏลักษณะของเพศนอกขอบใน 3 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก เพศในมิติทางกายภาพอย่างบุคคลสองเพศ (Intersexual) เนื่องจากมีการระบุถึงลักษณะอวัยวะชาย รูปแบบที่สอง เพศในมิติทางสังคม ไม่ใช่เพศชายที่มีจิตใจแบบเพศหญิง เนื่องจากมีการกล่าวถึง “ความชายที่สมบูรณ์” อาจครอบคลุมทั้งลักษณะเชิงกายภาพและจิตใจ และรูปแบบสุดท้าย ภาวะทางเพศอื่นๆ ที่ขัดกับขอบสังคมกระแสหลักในเวลานั้นๆ

อย่างไรก็ตาม จากบริบทของบทสนทนาข้างต้น ยังสะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงในสังคมล้านนา มีอำนาจในการต่อรองเรื่องเพศ และพูดคุยเรื่องเพศได้อย่างเปิดเผย เมื่อพิจารณาจากบทสนทนาโต้ตอบระหว่างคนสองคนก็ตาม จากงานเขียนของ อติศร ศักดิ์สูง (2550) ได้วิเคราะห์บทบาทของผู้หญิงล้านนาที่ปรากฏในกฎหมายมั่งรายศาสตร์ พบว่า ผู้หญิงล้านนามีสถานีในการตัดสินใจ และมีอำนาจต่อรองกับผู้ชายได้มากกว่าผู้หญิงในสังคมสยาม เนื่องจากระบบสังคมล้านนานับถือระบบผีปู่ย่าที่สืบทอดมาจากฝั่งผู้หญิง

ตัวอย่างที่สอง จากหลักฐานข้างต้นมีความสอดคล้องกับจดหมายเหตุการเดินทางของ Ralph Fitch บันทึกการเดินทางของนาย Ralph Fitch พ่อค้า และนักแสวงโชค ชาวอังกฤษ เขาเดินทางมายังเมืองเชียงใหม่ เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2129 สภาพของบ้านเมืองเชียงใหม่ ในขณะนั้นเป็นประเทศราชอยู่ภายใต้การปกครองของราชสำนักพม่า เขาได้บันทึกกิจกรรมประเพณี และวัฒนธรรมของชาวเชียงใหม่ไว้ ในบันทึกความตอนหนึ่ง ได้บรรยายเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของกษัตริย์ล้านนา โดยเฉพาะเรื่องของการสัก และการเจาะร่างกาย (Fitch 1899: 173) ดังปรากฏข้อความ

...The Bramas which be of the kings countrey (for the king is a Brama haue their legs or bellies, or some part of their body, as they thinke good themselues, made black with certaine things which they haue: they vse to picke

the skinnē, and to put on it a kinde of anile or blacking, which doth continue alwayes. And this is counted an honour among them: but none may haue it but the Bramas which are of the kings kindred.

The practice of tattooing the upper half of the leg is still in vogue among the male population of Burma.

(Fitch 1899: 173)

โดยผู้เขียนได้ถอดความจากภาษาอังกฤษข้างต้น เป็นภาษาไทย
ความว่า

...สำหรับกษัตริย์พม่า (กษัตริย์ล้านนา) แล้ว พระวรกายของ
พระองค์เต็มไปด้วยรอยสัก ที่สักด้วยน้ำหมึกสีดำ เขียนเป็นลวดลาย
บริเวณพระอุรุษยาวขึ้นไปถึงพระอุทร และยังมีการเจาะพระฉวีให้
เป็นรูขนาดใหญ่ ใส่เครื่องประดับขนาดใหญ่ การสักในลักษณะเช่น
นี้พบเห็นเฉพาะกษัตริย์เท่านั้น

การสักขาลายยังคงเป็นที่นิยมในหมู่ประชากรชายของพม่า

(Fitch 1899: 173)

จากการแปลข้อความในบันทึกต้นฉบับของ Fitch ไม่พบการอธิบาย
ข้อความที่เกี่ยวข้องกับ “พฤติกรรมการฝังวัตถุทรงกลมไว้ภายในหน้
องคชาต” แต่ในงานแปลขึ้นหลังมีการแทรกพฤติกรรมดังกล่าว เพื่อสะท้อน
ให้เห็นว่า บริบทของสังคมล้านนามีการจัดระบบความคิดเรื่องระบบเพศที่
มากกว่าเพศชายและเพศหญิง หรืออนุมานว่าเป็นบุคคลที่อยู่นอก
บรรทัดฐานทางเพศชายหญิง ตัวอย่างในหนังสือ อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจ
ศพ นางทองอยู่ วีระเวศม์เลขา (สามสุตร) (นันทา สุตกุล 2508) ได้แปล
ความและขยายความเพิ่มเติม ดังปรากฏข้อความ

...ในพะโคและในชนบทของเมืองอังวะ ล้านช้าง สยาม และ
พม่า (Bramas) ผู้ขายใส่ลูกกลมเล็กๆ ในอวัยวะเพศของตน บาง
คนใส่ 2 ลูก บางคนก็ใส่ 3 ลูก เขาตัดหนังออก แล้วใส่ลูกกลม
เล็กๆ ลงไปข้างละลูก เขาทำดังนั้น เมื่อมีอายุได้ 25 หรือ 30 ปี
และเขาออกลูกหนึ่ง หรือมากกว่าไปกว่านั้น ได้ตามความพอใจที่
คิดว่าดี เมื่อเขาแต่งงาน สามีต้องใส่ลูกกลม 1 ลูก สำหรับบุตรคน
หนึ่งๆ ที่ภรรยาให้กำเนิดจนครบ 3 ลูก แล้วจะไม่ใส่อีก ทั้งนี้เขา
กล่าวว่า เพราะพวกผู้หญิงต้องการเช่นนั้น ที่คิดประดิษฐ์มันขึ้นมา
เพราะไม่ต้องการให้ใช้ความเป็นผู้ชายในทางที่เสื่อมเสีย สำหรับใน
อดีต ประเทศเหล่านั้นมีความป่าเถื่อนมาก จนบ้านเมืองไม่ค่อย
มีพลเมือง... ลูกกลมที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมีต่างๆ ชนิดกัน ขนาด
ใหญ่ที่สุดใหญ่เท่าไข่ไก่ฟองเล็กๆ บางชนิดทำด้วยทองเหลือง บ้างก็
เป็นเงิน แต่ลูกกลมที่ทำด้วยเงินนั้น เป็นของที่พระเจ้าแผ่นดิน และ
บรรดาขุนนางใช้ลูกกลมเหล่านั้นนี้ปิดทองและทำด้วยฝีมือชำนาญยิ่ง
เขย่าทำเสียงกรังกรังได้คล้ายระฆังเล็กๆ บางลูกทำด้วยตะกั่ว เรียก
กันว่าเซลวี่ (Selwy) เพราะเสียงไม่ดังเวลาเขย่า และชนิดนี้มีราคา
ต่ำ เพราะเป็นชนิดที่เสวกว่า บางครั้งพระเจ้าแผ่นดินก็เอาลูกกลม
ออก และพระราชทานให้แก่ขุนนาง ซึ่งถือว่าเป็นของขวัญที่มีค่ายิ่ง
เพราะพระองค์ได้ใช้มันแล้ว พวกขุนนางจึงหวงแหนอย่างยิ่ง เขาจะ
ใส่ลูกกลมไว้ลูกหนึ่ง และรักษาแฝดให้หายใน 7-8 วัน...”

(นันทา สุตกุล 2508: 43-44)

หรือแม้แต่ในงานเขียนของ ศศิกานต์ คงศักดิ์ (2553) ใน 100 เอกสาร
สำคัญ: สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย ลำดับที่ 3 (วรรณคดีและเอกสารตะวัน
ตก) ได้ถอดความและขยายความเพิ่มเติม ดังปรากฏข้อความ

“...การฝัง/การสวมใส่ลูกกลมขนาดเล็กในที่ลับของผู้ชาย
ในเมืองพะโคและในบรรดาเมืองอื่นๆ อาทิ อังวะ ล้านนา สยาม

และพม่า พวกผู้ชายสวมใส่ลูกกลมขนาดเล็กๆ 2-3 ลูกที่องคชาต พวกเขารีดหนังหุ้มปลายองคชาตและนำลูกกลมใส่ลงไป ลูกหนึ่ง อยู่ด้านหนึ่ง และอีกลูกหนึ่งอยู่ฝั่งตรงข้าม ซึ่งพวกเขาจะเริ่มทำเมื่อ อายุระหว่าง 25-30 ปี พวกเขาจะฝังลูกกลมขนาดเล็กนี้ลูกเดียวหรือ มากกว่านั้นตามแต่พอใจ หลังจากการแต่งงาน เมื่อสามีมีลูกคนหนึ่ง เขาจะเพิ่มอีกลูกหนึ่ง เนื่องจากเป็นความต้องการของผู้หญิง อีกทั้ง ยังป้องกันไม่ให้ชายไปทำมีติมีร้ายกับชายอื่น เนื่องจากในอดีตที่ ผ่านมา ผู้คนในประเทศเหล่านี้ติดพฤติกรรมชั่วร้ายที่ว่านี้ จึงทำให้ ต่างมีประชากรน้อย...”

(ศศิกานต์ คงศักดิ์ 2553: 150)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการขยายความถึงเหตุผลของการฝังวัตถุทรงกลม ไว้ภายในหนังองคชาต เพื่อป้องกันผู้ชายมีพฤติกรรมไปในทางเสื่อม หรือ พฤติกรรมชั่วร้าย จนไม่มีพลเมืองเกิดขึ้นในสังคมล้านนาในอดีต ซึ่งการถอด ความดังกล่าว อาจได้รับอิทธิพลมาจาก บันทึกท่องเที่ยวของนักเขียนชาวฮอลันดาของหม่าฮวน (Ying-Yai Sheng-Lan ของ Ma Huan ตอน The Country of Hsien Lo) ที่ระบุถึงการฝังวัตถุบางอย่างไว้ในผิวหนังขององคชาต ซึ่ง การตีความจากข้อความสมัยหลังเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับ ผู้ชาย จนเกิดปัญหาเรื่องการลดจำนวนประชากร (ศศิกานต์ คงศักดิ์ 2553)

จากการวิเคราะห์จดหมายเหตุการเดินทางของ Ralph Fitch ผู้เขียน ไม่ได้มีเจตนาในการตัดสินว่า หลักฐานใดตีความถูกต้องหรือไม่ แต่การยก ตัวอย่างดังกล่าว เป็นการตอกย้ำบริบทของสังคมล้านนาที่มีการอธิบาย ระบบเพศที่หลากหลาย แม้ว่าการอธิบายถึงบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐาน ทางเพศชายหญิงจะแอบแฝงอคติทางสังคมก็ตาม ซึ่งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในมิติทางสังคม จากหลักฐานดังกล่าวเป็นเพียงส่วนหนึ่งในการทำความเข้าใจบริบทของสังคมล้านนา แม้ว่าเอกสารเหล่านั้นจะมีความแตกต่างใน ช่วงเวลาและประเภทของเอกสารก็ตาม แต่ประเด็นสำคัญคือ ข้อมูลข้างต้น

ช่วยยืนยันการปรากฏอัตลักษณ์ของบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิงในบริบทของสังคมล้านนา

การศึกษาการดำรงอยู่ของบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิงในเขตภาคเหนือของประเทศไทยในสังคมล้านนาร่วมสมัย พบการปรากฏลักษณะของการเป็นร่างทรง (ม้าขี่) และพิธีกรรมการฟ้อนผีมด-ผีเม็ง (สุระ อินตามูล 2556; กิ่งแก้ว ทิศติง 2559) โดยเฉพาะเทศกาลชุมชนผีท้องถิ่นล้านนา จะปรากฏตัวตนของบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิงที่เข้ามามีบทบาทในฐานะของร่างทรง และผู้จัดการประกอบพิธีกรรมมากขึ้นตามลำดับ นอกจากนี้ ความนิยมของสมาชิกผู้ศรัทธาในผีท้องถิ่นล้านนา ยังให้ความสนใจกับร่างทรงที่เป็นบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิงมากเป็นพิเศษ ผ่านการทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ที่เชื่อมโยงความคลุมเครือของตัวตนไว้กับความเชื่อแบบท้องถิ่น และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในสังคมนั้น สอดคล้องกับลักษณะของผู้ประกอบพิธีกรรมนัตกะด่อในสังคมเมียนมา และผู้ประกอบพิธีกรรม *bissu* ในสังคมชนเผ่าบูกิส (Bugis)

บริบทของสังคมเมียนมา ผู้ประกอบพิธีกรรมนัตกะด่อ ในบริบทของสังคมเมียนมา จากการวิเคราะห์ วัฒนธรรมการบูชานัต 37 ตน และการเข้าทรงนัต โดยมีผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เข้าทรง เรียกว่า “นัตกะด่อ (Nat Kadaws)” (Guthrie 2004: 2; Foxeus 2013: 58) พบว่า นัตมีลักษณะเป็นสภาวะกึ่งเทวดา กึ่งวิญญาณของบุคคลที่เสียชีวิตแบบผิดธรรมชาติ เช่น การฆ่าตัวตาย การถูกไฟเผา หรือกรณีการตายแบบอื่นๆ ที่ได้รับความทุกข์ทรมานก่อนจะสิ้นลมหายใจ ในงานเขียนของ Temple (1906), Hobbs & Spiro (1969: 903) และ Brac de la Perrière (2002) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมการบูชานัตเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิม ไม่มีระบบตำแหน่งของนัตดังที่ปรากฏในปัจจุบัน แต่เมื่อครั้งในสมัยของพระเจ้าอโนรธามังซ่อ (พ.ศ. 1587-1624) ได้รวบรวมดินแดนต่างๆ สร้างเป็นอาณาจักรพุกาม ตลอดจนสถาปนาพุทธศาสนาให้เป็นความเชื่อกระแสหลัก พร้อมทั้งทำการปฏิรูประบบวัฒนธรรมการบูชานัตด้วยการรวบรวมนัตที่กระจัดกระจายอยู่ตามเมืองต่างๆ มาประดิษฐานไว้ที่

ภูเขาโปปา มีเจ้าเขาลอง หรือมหาศรีนัตเป็นผู้ปกป้อง พร้อมทั้งจัดสถานที่สำหรับการบูชาันต์ทุกตน

ต่อมาราวช่วงปี พ.ศ. 2520 กระแสของวัฒนธรรมการบูชาันต์ ผ่านพิธีกรรมทรงันต์ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย โดย Foxeus (2013) และ Chonpairot (2016) กล่าวว่า เดิมทีผู้ประกอบพิธีกรรมนี้มักจะจะเป็นเพศชาย และเพศหญิง แต่ Brac de la Perrière (1992, 2002) และเบย์เรอร์ (2545) เสนอว่า ในเวลาต่อมา ได้มีบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิงทำหน้าที่เป็นร่างทรงของันต์ จนกระทั่งพิธีกรรมดังกล่าวได้รับความนิยมสูงสุด จนเกิดเป็นเทศกาลเฉลิมฉลองันต์ โดยเฉพาะในหมู่บ้านตองปะโยง เมืองมณฑลเย้ ประเทศเมียนมา ที่ได้รับยกย่องให้เป็นจุดศูนย์กลางของงานเฉลิมฉลองที่ใหญ่ที่สุดสำหรับวัฒนธรรมการบูชาันต์ในสังคมเมียนมา (Spiro 1967: 48, 113-119)

นอกจากนี้ ยังพบลักษณะเฉพาะของผู้ประกอบพิธีกรรมนี้ที่เกดต่อที่เป็นปัจเจกกะเทย 3 ประการ คือ ประการแรก ร่างกายของผู้ประกอบพิธีกรรมนี้ที่เกดต่อมีสภาวะความเป็นกลางทางเพศ หมายความว่า ไม่ว่าจะเป็นันต์ผู้หญิง หรือนันต์ผู้ชาย สามารถใช้ร่างกายของบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิงเป็นตัวกลางในการเชื่อมต่อระหว่างอำนาจเหนือธรรมชาติกับมนุษย์ได้ ประการที่สอง การแสดงบทบาทนี้ที่เกดต่อที่เป็นบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิงได้รับความนิยมสูงสุด นับตั้งแต่หลัง ปี พ.ศ. 2520 เนื่องจากสามารถดึงดูดผู้คนทั้งเพศชาย เพศหญิง และเพศวิถีอื่นๆ ให้เข้ามาเป็นสมาชิกในสำนักบูชาันต์ได้เป็นจำนวนมาก และประการสุดท้าย เทศกาลเฉลิมฉลองันต์ประจำปี กลายเป็นแหล่งรวมบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ในอาณาบริเวณที่มีความซับซ้อนทั้งด้านอาณาบริเวณทางสังคม วัฒนธรรม และจิตกรรม เพื่อใช้ความซับซ้อนและความคลุมเครือในการเปิดเผยตัวตนทางเพศของคนจำนวนมาก จนทำให้เทศกาลเฉลิมฉลองการบูชาันต์ เป็นกิจกรรมที่ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลทหาร และส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบัน

บริบทของสังคมเกะชูลาเวซีได้ พบผู้ประกอบพิธีกรรม *bissu* ในบริบทของชนเผ่าบูกิส ในงานเขียนของ Blackwood (2005) ได้กล่าวถึง พิธีกรรมดั้งเดิมของกลุ่มชนเผ่าที่อาศัยอยู่บริเวณหมู่เกาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเกิดขึ้นมายาวนานก่อนช่วงเวลาของโลกมุสลิมและยุคล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก คือ พิธีกรรมของคนแต่งกายข้ามเพศ (Transvestism) ซึ่งพบในทำนองเดียวกันว่า ผู้ประกอบพิธีกรรมจะแต่งกายตรงข้ามเพศ และแสดงอัตลักษณ์ตรงข้ามเพศกำเนิด การทำหน้าที่ของผู้ประกอบพิธีกรรม *bissu* ใช้ประโยชน์จากความคลุมเครือทางเพศและอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่คนในสังคมชูลาเวซีได้ยอมรับในทางจิตวิญญาณ แต่ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับสถานภาพทางเพศของ *bissu* ไม่จัดว่าเป็นบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิงตามแบบสังคมล้านนาหรือสังคมเมียนมาร์ร่วมสมัยข้างต้น ซึ่งในงานเขียนของ Thamrin (2015) กล่าวถึงพิธีกรรมท้องถิ่นของชาวพื้นเมือง Bugis บริเวณเกาะชูลาเวซีได้ ประเทศอินโดนีเซีย เชื่อกันว่าชาวพื้นเมือง Bugis ประกอบไปด้วยความหลากหลายทางเพศ สามารถแยกออกเป็น 5 เพศสภาพ ซึ่งหนึ่งในเพศสภาพคือ *bissu* หรือผู้ประกอบพิธีกรรม (Transgender Priests) ทำหน้าที่เป็นตัวกลางสื่อสารระหว่างเทพเจ้าและโลกมนุษย์คล้ายกับนักบวช ซึ่งบทบาทของผู้ประกอบพิธีกรรม *bissu* เกี่ยวข้องกับเจ้าผู้ครองรัฐ ประกอบด้วยพิธีกรรมฉลองอัฐิเจ้าผู้ครองรัฐ และพิธีกรรมแต่งงาน ตามข้อสันนิษฐานของ Thamrin เชื่อว่าพิธีกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 13 ก่อนโลกของมุสลิมจะเข้ามามีอิทธิพลในดินแดนหมู่เกาะ โดยสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบพิธีกรรมมี 3 ประการ (Davies 2002, 2007, 2010, 2018) คือ ประการแรก ทำหน้าที่เชื่อมความสัมพันธ์ของเทพเจ้า โลกวิญญาณ และโลกมนุษย์ ประการที่สอง ความสามารถในการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ ดลบันดาลให้เกิดฟ้าฝน และประการที่สาม ผู้รับประสาทพรวิเศษให้แก่ผู้ที่มีความศรัทธาต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับผู้ประกอบพิธีกรรม *bissu* จึงเป็นประเด็นที่สะท้อนการต่อต้าน และการช่วงชิงพื้นที่

ทางเพศวิถี ในท่ามกลางกระแสของโลกมุสลิมที่มีความขัดแย้งกับระบบ
เพศนอกขนบ แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า เว็บไซต์ข่าวออนไลน์ Al
Jazeera America ได้นำเสนอข่าวสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับผู้ประกอบการ
พิธีกรรม *bissu* พบว่า ปังเจกกะเทยที่ได้รับอิทธิพลแนวคิดแบบคนข้ามเพศ
ของคนรุ่นใหม่ไม่นิยมทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมแล้ว แต่เลือกที่จะ
เป็นช่างเสริมสวยมากกว่า ดังนั้น มีความเป็นไปได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับผู้
ประกอบพิธีกรรม *bissu* อาจจะสูญหายไปตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
วัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ (Lamb 2015)

นอกจากนี้ ในบริบทของสังคมลาวโบราณ ตามที่ปรากฏในคัมภีร์
สุวรรณมุกข (คัมภีร์ สุวันนะมุกข) จากการศึกษา พบว่า คัมภีร์สุวรรณมุกขเป็น
กฎหมายลาวโบราณ ซึ่งถูกปริวรรตเป็นภาษาลาวปัจจุบันโดย สำลิด บิวสี
สะขะวัต (1994: 17-18) ในห้องที่ 3 “ไทถมิดสาจาน” (ศีลข้อ 3) ว่าด้วย
ข้อห้ามและผลของการที่ผู้ชายลักลอบเป็นชู้กับผู้หญิง ซึ่งเป็นภรรยาของ
คนอื่น เมื่อตายไปแล้วจะต้องเกิดมาในชาติใหม่ เป็นผู้หญิงแล้ว (ผู้หญิงผาง)
500 ชาติ และเกิดมาเป็น “มอง [กะเทย]” ได้ 500 ชาติ ดังปรากฏข้อความ

ไทถมิดสาจาน

ธาถะมิดสาปะระชาธัง โฉพะทัมมะอะอุทิกัง ทัมมะกังเจฎกสัง
กัมมัง ปะระชาโธ ปะระชาธะ ปะธาธิโต ปะระชาโธ อັນว่าถินผู้สุมะย
ທ່ານ ມິດສາ ຄາໂທ ມັນຕິຜິດ ຣາຣະມິດສາ ປະຣາຮາຣັງ ເຊິ່ງຣາຣະແຫ່ງເມຍ
ທ່ານ ອັນຜິດກໍຕີ ກໍານັ້ນໂລພະກັມມະອະວຸທິຕັງ ອັນເປັນໂລພະກຳແລ ບໍ່ເປັນ
ອັນຈຳເຮີມ ສັກອັນແລ ປັນດະທັງ ເຊຣຸດສັງກັມມັງ ເປັນກຳເຊິງອັນເປັນມອງ
ອັນຄວນກຽດນັກ ປະຣາຮາຣະ ປະຣາຣິໂຕ ອັນວ່າຄົນຜູ້ສຸມະຍທ່ານວ່າບໍ່ເປັນ
ໂທດນັ້ນມັນຕາຍ ແຕ່ນັ້ນ ປັນຈະຊາຕິສະຕັງ ອິດຕິ ນະປຸງສະກັງ ຕະເຖວະຈະ
ຊິກຸດສາຈະ ນະຣາເທສສາ ປະຣາຮາຣັສສະ ໂທສະກາ ປະຣາຮາໂອ ອັນວ່າ
ຄົນຜູ້ໄປສຸມະຍທ່ານນັ້ນ ປັນຈະຊາຕິສະຕັງ ອິດຕິ ຕາຍເກີດເປັນຜູ້ຍິງຜາງຮ້າຍ
ໄດ້ 500 ຊາດ ນະປຸງສະກັງ ຕະເຖວະຈະ ເກີດເປັນມອງກໍໄດ້ 500 ຊາດ ຊິ
ກຸດສາ ນະຣາເທສສາເກີດເປັນຄົນຊຶ່ງແຫ່ງທ່ານທັງຫຼາຍແລ ເຝິງກຽດນັກ ປະ
ຣາຮາຣັສສະ ໂທສະກາ ອັນນີ້ເປັນໂທດແຫ່ງຜູ້ຫຼິ້ນຊຸ້ດ້ວຍເມຍທ່ານແທ້ແລ.

ถาตาสองอันนี้ ผู้แต่งด้วยสวณความ เาเามาตักคำอันภรฺกฏกัน
แต่งผู้ขึ้นผู้สู่เเมยท่าน ว่าทาโทดบ่ไถ้นันไต่ชาดแล.

(สำลิด ปิวสิสะทวัด 1994: 17-18)

เมื่อทำการถอดความ “นปะปงสะกัฏ ทะทะอะจะ เภิดเป้นมอญกัไถ่
500 ชาด” เป็นภาษาบาลีและภาษาไทยปัจจุบัน แปลว่า “นปุงสกั ตเถวจ
เกิตเป้นมอญกัไถ่ 500 ชาติ” เมื่อตั้งคำว่า “มอญ (น. คำนาม)” หรือ “มอญ”
จากภาษาบาลีว่า “นปุงสกั” ตามที่ปรากฏในคัมภีร์สุวรรณมุข แปลความ
หมายตามสารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ ความว่า “มอญ (น.) กระ
เทย [กะเทย] คนหรือสัตว์ที่ไม่ปรากฏเพศชัดว่าเป็นชายหรือหญิง เรียกว่า
มอญ (Human or animal whose gender is unclear)” (ปรีชา พิณทอง
2532: 602) ซึ่งคำว่า มอญ ไปพ้องความหมายของคำว่า “กะเทย (น. คำ
นาม)” ในภาษาล้านนา ตามที่ปรากฏในพจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่
ฟ้าหลวง ความว่า “คนที่มีอวัยวะเพศทั้งชายและหญิง คนที่มีจิตใจและ
กริยาอาการตรงข้ามกับเพศของตน (สมัยก่อนใช้ แซ, พุย, เทิน, มอญ, มอญ
พุย, หน่อง)” (อุดม รุ่งเรืองศรี 2534: 5)

ดังนั้น กล่าวได้ว่าการปรากฏอัตลักษณ์ของบุคคลที่อยู่นอก
บรรทัดฐานทางเพศชายหญิงในสังคมลาวโบราณ ถูกนำเสนอภายใต้อคติ
แห่งเพศแบบชายหญิง และการสร้างความเป็นอื่นให้กับเพศนอกขนบ
เนื่องจากประมวลกฎหมายลาวโบราณส่วนใหญ่ที่เขียนขึ้น มีเป้าหมายเพื่อ
สะท้อนวิถีชีวิตทางสังคมที่เชื่อมโยงกับหลักของพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่าง
ยิ่งวิถีชีวิตของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาภายใต้หลักเบญจศีล ดังปรากฏ
ข้างต้น (นิติลักษณ์ แก้วจันดี 2561; ทองพูน สุขกะสัน 2555)

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของสังคมไทยสยาม ปรากฏคำว่า “กะเทย”
ในกฎหมายตราสามดวง ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดที่ชำระใหม่เมื่อครั้งรัชกาลที่ 1
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ความในบันฉาน “พระไอยการลักษณะภณณ” ได้
อธิบายว่าถึง “กะเทย” เป็นหนึ่งในบุคคล 33 จำพวก ที่ไม่สามารถนำมาเป็น

พยานได้ หากเกิดคดีความขึ้น (กฎหมายตราสามดวง เล่มสอง 2515: 74-75) เมื่อพิจารณาคำว่า “กะเทย” ในกฎหมายตราสามดวง ตามข้อเสนอของ เทอดศักดิ์ ร่มจำปา (2545) และเปรมปรีดา ปราโมช ณ อยุธยา (2546) ตีความไปในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับ สภาวะความเป็นกะเทย อนุมานได้ว่าเป็นรูปแบบของกะเทยทางสังคม ซึ่งสะท้อนพฤติกรรมที่ไม่น่าพึงประสงค์ จนทำให้กลายเป็นบุคคลที่ไม่มีความน่าเชื่อถือในสังคม ณ เวลานั้นๆ

นอกจากนี้ ยังพบการปรากฏอัตลักษณ์ของบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง ที่สะท้อนผ่านรูปแบบของความสัมพันธ์เชิงสวาหะหว่างเพศชายกับเพศชาย ในเหตุการณ์ที่ปรากฏ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ความตอนสำเร็จโทษกรมหลวงรักษัรณเรศร และประหารชีวิต บ่าว 3 คน เป็นการไต่สวนคดีความของพระบรมราชวงศ์ ที่มีพฤติกรรมเล่นสวาทกับคนไข่นละครชายด้วยกัน คือ “ต่างใช้มือสำเร็จความใคร่ให้แก่กัน” (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ 2555: 1361-1364) ซึ่งจากพฤติกรรมดังกล่าว ผู้เขียนอนุมานว่า เป็นลักษณะของสังคมแบบชายที่มีแทรกภาวะแบบอีโรติก (Erotic) ผ่านสุนทรียศาสตร์ทางเพศระหว่างเพศชายกับเพศชาย แต่ในงานเขียนของ เทอดศักดิ์ ร่มจำปา (2545) และงานเขียนของ ชานันท์ ยอดหงษ์ (2556) สันนิษฐานว่า พฤติกรรมดังกล่าวไม่รุนแรงถึงจะต้องตัดสินโทษ ด้วยวิธีการประหารชีวิต แต่บทลงโทษดังกล่าว เชื่อมโยงกับการเมืองในราชสำนักในช่วงเวลาดังกล่าว

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร พบว่า บุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิงอยู่ในสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาอย่างยาวนาน และมีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ที่มีความเฉพาะเจาะจง โดยสันนิษฐานว่า ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2038-2068 ในบริบทสังคมล้านนา อ้างอิงจากการแต่ง *คัมภีร์ปฐมมูลมุสลิ* (ตำนานไทยวน) ปรากฏคำว่า “*ละอองวิญญู*” แปลว่า บุคคลไม่มีเพศ เมื่อทำการเทียบเคียงกับบริบทของเอกสาร *คลองตัดคำพระพุทโธไสจารย์* และจดหมายเหตุการเดินทางของ

Ralph Fitch อนุมานว่า บุคคลไม่มีเพศ ส่วนในบริบทของสังคมลาว พบในคัมภีร์สุวรรณมุกข (คัมภีร์ สุวันนะมุกข) ปรากฏคำว่า “มอญ” สอดคล้องกับบริบทของสังคมล้านนา คือ บุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง ส่วนในบริบทของสังคมไทยสยาม พบคำว่า “กะเทย” ในกฎหมายตราสามดวง และ “พฤติกรรมเล่นสวาทแบบชาย” ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ผู้เขียนอนุมานว่าเป็น “บุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง” เช่นกัน โดยผู้เขียนสรุปการค้นพบข้อความ และพฤติกรรมที่เชื่อมโยงไปถึงการปรากฏอัตลักษณ์ของบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง ดังตาราง 1

ตารางที่ 1 แสดงหลักฐาน และลักษณะการปรากฏ

ที่	รายการหลักฐาน	ลักษณะการปรากฏ
1	คัมภีร์ปฐมมูลมูลิตี	คำว่า “ອບໍ່ມີເພດ” ในภาษาไทยวน [ไท-ยวน] อักษรธรรม แปลตามภาษาบาลีว่า “นปฺงสกลิงค์ หรือ นปฺงสกลิงคะ” หมายถึง บุคคลไม่มีเพศ อาจเป็นผู้ชาย หรือผู้หญิง หรือคนสองเพศ หรือเพศสภาพอื่นๆ ที่สังคมกระแสหลักไม่ยอมรับ
2	คัมภีร์สุวันนะมุกข [สุวรรณมุกข] (ประมวลกฎหมายลาวโบราณ)	คำว่า “มอญ” ปรากฏความใน “โขดมิกสาจาม” หากประพจน์ผิดในกาม จะต้องเกิดมาเป็น “มอง [กะเทย]” ถึง 500 ชาติ
3	กฎหมายตราสามดวง	คำว่า “กะเทย” ปรากฏความในบานแพนง “พระไอยการลักษณะภุณยาน” เป็นบุคคล 33 จำพวกที่ไม่สามารถนำมาเป็นพยานได้
4	พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์	พฤติกรรมการเล่นสวาทกับคนไขนละครชายด้วยกัน คือ “ต่างใช้มือสำเร็จความใคร่ให้แก่กัน” จนนำไปสู่การประหารชีวิตกรมหลวงรักษัรณเรศร (หม่อมไกรสร) ณ วัดปทุมคงคา และประหารชีวิตบ่าว 3 คน

2. การปรากฏกายาบนสื่อสิ่งพิมพ์ และภาพเคลื่อนไหวในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยของปัจเจกกะเทย

การวิเคราะห์ในส่วนนี้ ผู้เขียนอธิบายภายใต้แนวคิดแบบคนข้ามเพศ ซึ่งการปรากฏกายาของบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง ผู้เขียนอนุมานว่าเป็น “กะเทย” จากการวิเคราะห์ตัวอย่างเอกสารประเภทสื่อสิ่งพิมพ์อย่างเช่น หนังสือเรื่อง *เมยชีวิต ดาวกะเทย ยอดกระหรี* คาดว่าพิมพ์ระหว่างปี พ.ศ. 2470-2480 (ดังภาพที่ 1) ไม่พบชื่อผู้แต่ง โรงพิมพ์ ปีที่พิมพ์ หรือข้อมูลอื่นๆ พบเพียงภาพหน้าปกของหนังสือดังกล่าว ปรากฏในหนังสือเรื่อง *สิ่งพิมพ์สยาม* ของเอนก นาวิกมูล (2542: 126-127) ในหัวข้อเพศศึกษา และหนังสือแนววาบหวิว โดยระบุเพียงช่วงเวลาตีพิมพ์ระหว่างปี พ.ศ. 2470-2480 เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเพศและการมรณที่คนไทยให้ความสนใจในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งหน้าปกของหนังสือเล่มดังกล่าว เป็นภาพของปัจเจกกะเทย ซึ่งในงานเขียนของ Jackson (1989, 1995, 2016) เสนอว่า หนังสือเล่มดังกล่าว มีความเป็นไปได้ที่ยืนยันการปรากฏกายาของปัจเจกกะเทยในสังคมไทย เพราะเป็นลักษณะของการปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ในยุคแรกๆ ของสังคมไทย

ส่วนการปรากฏกายาของกะเทยในลักษณะภาพเคลื่อนไหวนั้น จากการศึกษาภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกกะเทย คือ ภาพยนตร์เจียบประเภทตลก ฉบับขาวดำ เรื่อง กะเทยเป็นเหตุ เป็นภาพยนตร์ชนิดฟิล์มความกว้าง 16 มิลลิเมตร เวลา 12 นาที 42 วินาที (ดังภาพที่ 2) ผลิตโดย คณะ LEDGER ธนากรรมณฑล เมื่อปี พ.ศ. 2497 (ชาลี ศิลปี 2497: ภาพยนตร์) โดยเนื้อเรื่องย่อดังนี้

...ภาพยนตร์เปิดเรื่องขึ้นในเวลาเย็นภายในสโมสรแห่งหนึ่ง ที่มีชายหนุ่มกลุ่มใหญ่กำลังสนทนากันทั้งดื่มกิน ดัดกีตาร์ และเล่นบิลเลียด ได้มีหญิงสาวผู้หนึ่งปรากฏกายขึ้น ความงามของเธอทำให้ชายที่เดินสวนกันด้านนอกต้องสะดุดล้ม เพราะมัวแต่เหลียวมอง เธอเข้ามาในสโมสรเพื่อตามตัวคู่หมั้นที่กำลังติดพันกับบิลเลียด ระหว่าง

นั่งรอให้เขาเลิกเล่น ชายหนุ่มมือกีตาร์ได้มาเล่นเพลงเกี้ยวและแอบชวนเธอไปเที่ยวข้างนอก ทั้งคู่ไปยังทุ่งร้างแห่งหนึ่ง และนั่งลงพลอดรักกันได้ตั้งไม้ กระทั่งคู่หมั้นของหญิงสาวได้ตามมาพบ สองหนุ่มจึงเกิดวิวาทกันสุดลุต จนนายตำรวจที่กำลังนั่งปลดทุกข์อยู่บริเวณนั้นต้องไประงับเหตุ เมื่อเหตุการณ์สงบลง สาวงามกับนักดนตรีได้กลับไปพลอดรักต่อที่เดิม แต่นายตำรวจยังตามมาไล่หนุ่มนักดนตรีออกไปเพื่อหวังจะพลอดรักกับหญิงสาวเสียเอง แต่คราวนี้เธอไม่ยินยอม ทั้งคู่จึงย้อยุดกันจนฝ่ายชายเผลอคว้าวิกรมของหญิงสาวหลุดออกมา เรื่องจึงเฉลยว่าแท้จริงแล้วเธอเป็นกะเทย และจบลงด้วยภavnายตำรวจนอนกอดวิกรมด้วยความผิดหวัง (หอภาพยนตร์ 2562)

ต่อมา เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2562 ภาพยนตร์เรื่องดังกล่าว ได้รับคัดเลือกให้เป็นหนึ่งในภาพยนตร์ 15 เรื่อง ที่ถูกขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภาพยนตร์ของชาติ ครั้งที่ 9 ประจำปี พ.ศ. 2562 เนื่องในวันอนุรักษ์ภาพยนตร์ไทย ณ หอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน) (ประชาไท 2562)

การพิจารณาภาพยนตร์ข้างต้น ปรากฏตัวละครที่มีลักษณะพฤติกรรมแสดงออกทางเพศเชื่อมโยงกับแนวคิดแบบคนข้ามเพศได้เป็นอย่างดี ผู้เขียนอนุมานได้ว่าเป็น “บุคคลที่มีเพศสรีระแบบชาย แต่มีพฤติกรรมการแสดงออกทางเพศแบบหญิง” ผ่านการปรุงแต่งเรือนร่างด้วยองค์ประกอบต่างๆ ทั้งเสื้อผ้า ทรงผม และกริยาท่าทางที่นุ่มนวลแบบเพศหญิง จึงมีความเป็นไปได้ที่ตัวละครในภาพจะเป็น “ปัจเจกกะเทย”

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้เขียนจะอธิบายสภาวะของปัจเจกกะเทยภายใต้แนวคิดแบบคนข้ามเพศ แต่การปรากฏภาพ และภาพเคลื่อนไหว ยังไม่สามารถอนุมานความหมายของปัจเจกกะเทยที่ปรากฏขึ้น ว่ามีความสอดคล้องกับลักษณะทางเพศวิถีตามกับการรับรู้ของผู้คนในสังคมปัจจุบันหรือไม่ แต่มีแนวโน้มที่ชัดเจนมากขึ้น เมื่อเทียบกับการพิจารณาเพียงหลักฐานที่เป็นข้อความปรากฏในเอกสารทางประวัติศาสตร์

อาณาบริเวณทางสังคมของกะเทย

การศึกษาเกี่ยวกับการรวมกลุ่มและอาณาบริเวณของกะเทยในสังคมไทย เริ่มปรากฏเด่นชัดในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2470 โดยงานเขียนของ Jackson (1989, 1995, 2016), เทอดศักดิ์ รัชมจำปา (2545) และนฤพนธ์ ดั่งวิเศษ (2553) ได้วิเคราะห์หลักฐานที่ยืนยันการปรากฏขึ้นของการรวมกลุ่มของบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง ผ่านการประกอบอาชีพ และกิจกรรมต่างๆ ในบริบทของสังคมไทย ซึ่งผู้เขียนได้ขยายความและเชื่อมโยงกับข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับการก่อตัวขึ้นของอาณาบริเวณทางสังคมของกะเทยในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย โดยไม่ได้เรียงลำดับตามระยะเวลา และการนำเสนอทั้งหมดใช้กรอบแนวคิดแบบคนข้ามเพศ มาอธิบายตัวตนของปัจเจกกะเทย แม้ว่าช่วงเวลาดังกล่าว จะมีการใช้คำว่า “เกย์” และ “กะเทย” ในความหมายที่สลับกันก็ตาม ดังปรากฏในงานเขียนของ Jackson (1995) ที่วิเคราะห์คอลัมน์ตอบปัญหาของโก๋ ปากน้ำ ซึ่งการนำเสนอในส่วนนี้ ผู้เขียนวิเคราะห์เอกสารประเภทหนังสือพิมพ์รายวัน พบประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น ดังนี้

1. อาณาบริเวณทางสังคมในมิติของการประกอบอาชีพโสเภณี และช่างเสริมสวย

การประกอบอาชีพเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคม จากการวิเคราะห์หนังสือพิมพ์รายวันที่มีการนำเสนอหัวข้อข่าวที่สะท้อนปรากฏการณ์ของกะเทยในสังคมไทยพบว่า การรวมกลุ่มของปัจเจกกะเทยที่ใช้เงื่อนไขของการประกอบอาชีพปรากฏในสองรูปแบบ อาชีพหลัก ประกอบด้วย อาชีพค้าประเวณี ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจอื่นๆ อาทิ ธุรกิจสถานบริการบาร์เบียร์ โรงเดินระบำ และอาชีพช่างเสริมสวย โดยผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ประการ คือ ประการแรก อาชีพค้าประเวณี เป็นกลุ่มทางสังคมของกะเทย มีความหลากหลายและทับซ้อนอยู่กับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมภายใต้บริบทที่มีความลักษณะเฉพาะเจาะจง โดยกลุ่มการ

ประกอบอาชีพของกะเทย ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการค้าประเวณี และการตั้งช่อง เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับอุปนิสัยและค่านิยมของปัจเจกกะเทย และผู้คนในสังคมในช่วงเวลาต่างๆ ที่นิยมการเที่ยวเตร่ในยามราตรี

ทั้งนี้ พบหลักฐานว่า มีการเข้าจับกุมผู้ค้าประเวณีในสถานบริการทางเพศ ได้แก่ ตั้งช่องโสเภณีเถื่อนอย่างวิถาวรโดยใช้เด็กชายเป็นผู้รับจ้างกระทำชำเรา ฉบับวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2478 เหตุการณ์ดังกล่าว เป็นที่มาของคำว่า “อึดถั่วดำ” ในเชิงเสียดสี ว่าหมายถึง การร่วมเพศทางทวารหนัก เพราะ “ถั่วดำ” เป็นชื่อเจ้าของช่องดังกล่าว ต่อมามีการพาดหัวข่าวเผยแพร่ “รักร่วมเพศ” ชายต่อชายจับคู่เต้นรำเฝ้าโลมกันในมุมมืด ฉบับวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2515 ต่อมาพาดหัวข่าวว่า หม่อม “รักร่วมเพศ” เปิดใจไม่ต้องการผู้หญิง “คลั่ง” แต่เพศเดียวกัน ฉบับวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2515 (ตั้งช่องโสเภณีเถื่อน 2478; เผยแพร่รักร่วมเพศ 2515; หม่อมรักร่วมเพศ เปิดใจ 2515) อย่างไรก็ตาม งานเขียนของนฤพนธ์ ดั่งวิเศษ (2553: 84-87) ได้นำเสนอรายละเอียดของสถาบันบันเทิงยามราตรีของกะเทยในสังคมไทย ดังปรากฏสอดคล้องกับข่าวที่เกิดขึ้นข้างต้น และสอดคล้องกับข้อเสนอในหนังสือ กรุงเทพฯ ยามราตรี (วีระยุทธ ปีสาลี 2557) ที่อธิบายแหล่งท่องเที่ยวยามราตรีของกะเทยในกรุงเทพฯ เช่นกัน

ประการที่สอง กลุ่มอาชีพช่างเสริมสวย ในช่วงปี พ.ศ. 2515 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐนำเสนอข่าวเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเสริมสวยในอาณานิคมทางกายภาพของกรุงเทพฯ ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยเจ้าของกิจการร้านเสริมสวยส่วนใหญ่เป็นกะเทย (สาวเทียมยัดอาชีพเสริมสวย 2515) ดังพาดหัวข่าวที่ว่า สาวเทียมยัดอาชีพเสริมสวยเกือบทุกร้าน ฉบับวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ซึ่งอาชีพช่างเสริมสวยเป็นอีกหนึ่งรูปแบบที่สำคัญที่ช่วยสร้างรายได้ให้กับกะเทยในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นอย่างมาก จนนำไปสู่การเสนอข่าวลงในหนังสือพิมพ์รายวัน ที่มีผลต่อการรับรู้ทางสังคมในวงกว้าง อีกนัยหนึ่ง เจ้าของร้านเสริมสวยที่มีชื่อเสียงอย่าง “ปานบุณนา” เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลสังคมชนชั้นสูงในเวลานั้น การเคลื่อนไหว

ของปาน บุณนาค จึงเป็นประเด็นที่สังคมจับจ้องโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเป็น
เจ้าแม่แฟชั่นของปาน บุณนาคที่ปรากฏตัวในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ในปี พ.ศ.
2515 เป็นจำนวนมาก

ดังนั้น เมื่อพิจารณาการประกอบอาชีพในช่วงเวลาดังกล่าวแล้ว
การปรากฏตัวลักษณะและกายาของปัจเจกกะเทย มีลักษณะที่เชื่อมโยงกับ
แนวคิดแบบคนข้ามเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปรับเปลี่ยนสรีระร่างกาย
การแต่งกาย และการแสดงออกทางสังคม ซึ่งอาณานิคมทางสังคมที่
เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เป็นประเด็นที่มีการนำเสนอในหนังสือพิมพ์
รายวันมากที่สุด นับว่าเป็นหลักฐานสำคัญที่ยืนยันการปรากฏการรวมกลุ่ม
ของปัจเจกกะเทย แม้ว่าการนำเสนอข่าวในสื่อหนังสือพิมพ์จะแฝงไว้ด้วย
อคติทางเพศแบบลדתอนก็ตาม

2. อาณานิคมทางสังคมในมิติของการดำเนินชีวิต และพื้นที่สาธารณะ

ในปี พ.ศ. 2495 หนังสือพิมพ์รายวันได้นำเสนอบทสัมภาษณ์กะเทย
ที่รวมกลุ่มอยู่บริเวณสะพานพระพุทธยอดฟ้า จนถูกเรียกว่า “แดนกะเทย”
ซึ่งถูกใช้เป็นอาณานิคมทางสังคมสำหรับกิจกรรมพักผ่อน พุดคุย และหา
คู่นอน ปรากฏในหนังสือพิมพ์สยามนิกร ฉบับวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2495
(วิชัย ปาลวัฒน์ 2495) ความว่า

...ชีวิตในเมืองไทยนี้เอง ถ้าหากท่านใช้เวลาว่างยามค่ำคืน เดิน
เตร่แถวสะพานพุทธ แดนกะเทย ท่านอาจจะได้พบสิ่งที่น่าประหลาด
และถ้ากล้าพอที่จะคุยกับพวกหล่อน ก็จะได้เรียนรู้ชีวิตตลก ซึ่งมี
อยู่ในเมืองไทยเรานี้เอง... กะเทยมาแล้ว เสียงเด็กๆ ที่วิ่งอยู่แถวนั้น
ตะโกนลั่น กะเทยมาแล้วเว้ย กะเทยมาแล้วเว้ย เมื่อข้าพเจ้าเหลือ
ไปตามเสียงนั้น มาจริงๆ กะเทยมาจริงๆ แต่ว่าแฟนเธอเยอะเหลือ
กำลัง ยังไม่ทันที่ข้าพเจ้าจะเดินไปเกี้ยวพาราสี เหมือนกับที่ข้าพเจ้า
เคยเกี้ยวผู้หญิงมา แฟนหนุ่มก็ตั้งมือแม่คนนั้นหลบๆ ซ่อนๆ เข้าไปได้
สะพาน ซึ่งยังทั้งความประหลาดใจแก่ข้าพเจ้ามาจนบัดนี้ (ดังภาพที่
3) (วิชัย ปาลวัฒน์ 2495: 3)

ต่อมา พ.ศ. 2508 หนังสือพิมพ์สยามนิกรวันจันทร์ พาดหัวข่าว วิจัย “กะเทย” แก้ปัญหากร่วมเพศ ลงวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2508 (วิจัยกะเทย, 2508) โดยเนื้อหาของข่าวอ้างอิงจากข้อมูลการศึกษาของสุด แสงวิเชียร (2504) และอรุณ ภาควรรณ (2504) ที่ตีพิมพ์ใน จดหมายเหตุทางการแพทย์ หรือแม้กระทั่งการเที่ยวเตร่ในยามราตรีของกลุ่มกะเทย ปรากฏเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์รายวัน ได้แก่ ข่าวการกวาดล้าง “ลักเพศ” ครั้งใหญ่ในหนังสือพิมพ์สยามนิกร ฉบับวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2508 นอกจากนี้ ยังพบการรวมกลุ่มของกะเทยที่พาดหัวข่าวว่า สารวัตรฯ อย่าขังหนูนะคะ! ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2515 (กวาดล้างลักเพศ 2508; สารวัตรฯ อย่าขังหนูนะคะ! 2515)

นอกจากการรวมกลุ่มของกะเทยที่ปรากฏในหนังสือรายวันจะสะท้อนรูปแบบการใช้ชีวิตประจำวันในแต่ละช่วงเวลาแล้ว ผู้เขียนยังพบกรณีของกะเทยฆ่าตัวตายปรากฏใน หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2510 พาดหัวข่าว ดารา “กะเทย” ต้มยาพิษประท้วงแฟนนอกใจ หนูไม่รู้ข่าวฆ่าตัวตายตาม! (ดาราเกเทยต้มยาพิษ 2510) จากเนื้อหาของข่าวข้างต้น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งสองคนที่เสียชีวิตตามกัน จนถูกเล่าสืบต่อกันมาว่าเป็น “ตำนานรักโง่คู่ ณ วัดหัวลำโพง” จวบจนถึงปัจจุบัน จากการนำเสนอข่าวข้างต้น เริ่มสะท้อนให้เห็นมิติที่หลากหลายของกะเทยในสังคมไทยมากขึ้น

นอกจากนี้ การรวมกลุ่มของกะเทยบนพื้นที่สาธารณะปรากฏเด่นชัด ในปี พ.ศ. 2515 ผ่านกิจกรรมการประกวดนางงามกะเทยที่จัดขึ้นคู่ขนานกับเวทีการประกวดนางสาวไทย ถูกเผยแพร่ในลักษณะของข่าวสาร ในหนังสือพิมพ์รายวันอย่างต่อเนื่อง นับว่าเป็นหลักฐานสำคัญที่ยืนยันว่า กะเทยในสังคมไทยมีการรวมกลุ่ม และสร้างอาณาบริเวณทางสังคมดังปรากฏในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2515 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2516 เนื่องจากการประกวดนางงามกะเทย เป็นอาณาบริเวณทางสังคมของกะเทยที่มีขนาดใหญ่ และประกอบไปด้วยกะเทยที่มาจาก

หลากหลายพื้นที่ในสังคมไทย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการประกวดนางงามกะเทย ในปี พ.ศ. 2515 ที่จัดประกวดร่วมกับนางสาวไทยจะไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากคณะกรรมการอำนวยการกองประกวดถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐเรียกเข้าพบเพื่อให้ปากคำ โดยคณะกรรมการอำนวยการฯ ได้ทำการยกเลิกการประกวดนางงามกะเทย แต่เปลี่ยนเป็นกิจกรรมเดินแฟชั่นโชว์แทน แต่เจ้าหน้าที่รัฐไม่ยินยอม จึงนำมาสู่การจับกุม และเปรียบเทียบปรับนางงามกะเทยทุกคน ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวปรากฏเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ตั้งแต่วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ถึงวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2516 (ส่งยอดกะเทย; กาญจนาเป็นตัวเก้งมงกุฎ; เสริมสวยคึกคัก; ห้ามประกวดยอดกะเทย; กะเทยโชว์ชุดราตรี; 30 กะเทย 2515)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น เกี่ยวกับการรวมกลุ่มของป๊อเจกกะเทย และอาณาบริเวณทางสังคมของกะเทยที่ปรากฏผ่านการนำเสนอข่าวสารในหนังสือพิมพ์รายวัน ในรูปของหลักฐานประเภทภาพถ่าย และข้อความที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งต่อมากลายเป็นเอกสารสำคัญที่ช่วยในการยืนยันถึงช่วงเวลา และรูปแบบของการรวมกลุ่มของกะเทยในบริบทของสังคมไทยร่วมสมัยในขณะนั้น ประกอบกับเมื่อพิจารณาตามเงื่อนไขของการรวมกลุ่มและก่อรูปของอาณาบริเวณทางสังคม พบสาระสำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก การรวมกลุ่มของกะเทยโดยใช้เงื่อนไขของการประกอบอาชีพเป็นหลักเกณฑ์ในการจำแนกประเภทของกะเทย พบว่า กลุ่มอาชีพค้าประเวณีของกะเทย เริ่มต้นมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ. 2478 จนกระทั่งถูกพัฒนาให้เป็นสถานบริการทางเพศ และสถานบริการบาร์เบียร์ตามที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ในช่วงปี พ.ศ. 2515 ส่วนการรวมกลุ่มอาชีพช่างเสริมสวยของกะเทย ไม่ปรากฏว่าเริ่มต้นเมื่อใด แต่ได้รับความนิยมและขยายกิจการเป็นจำนวนมากในช่วงปี พ.ศ. 2515 ประการที่สอง การรวมกลุ่มของป๊อเจกกะเทยเพื่อกิจกรรมนันทนาการ พบว่า เกิดขึ้นตามที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ช่วงปี พ.ศ. 2495 จนกระทั่งเริ่มมีการกวาดล้างกะเทย และ

กลุ่มของกะเทยที่ออกมาเที่ยวในเวลากลางคืน ในช่วงปี พ.ศ. 2508 และ
ประการสุดท้าย กลุ่มกิจกรรมบนพื้นที่สาธารณะที่รวบรวมกะเทยจากอาณา
บริเวณทางกายภาพอื่นๆ ที่มีความแตกต่างหลากหลาย เข้ามาร่วมกันไว้ที่
เวทีการประกวดนางงามกะเทยในปี พ.ศ. 2515 ซึ่งถือว่าเป็นปรากฏการณ์
ของการรวมกลุ่มของปัจเจกกะเทย และการก่อรูปของอาณาบริเวณทาง
สังคมของกะเทยที่ปรากฏเด่นชัด โดยสะท้อนผ่านภาพถ่ายประกอบเนื้อหา
ของข่าวสารในหนังสือพิมพ์รายวัน

บทสรุป

เมื่อพิจารณาจากการวิเคราะห์ข้างต้นจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์
ทั้งในส่วนของเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร หลักฐานร่วมสมัยประเภท
ภาพถ่ายและภาพเคลื่อนไหว รวมทั้งงานเขียนเชิงวิชาการที่อธิบายภาค
ปฏิบัติทางสังคมของปัจเจกกะเทยในบริบทของสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
เป็นเครื่องยืนยันชัดเจนถึงการปรากฏอัตลักษณ์ของบุคคลที่อยู่นอก
บรรทัดฐานทางเพศชายหญิง กายา และรูปแบบของการดำรงอยู่ของ
ปัจเจกกะเทยที่ยาวนาน เมื่อพิจารณาการปรากฏอัตลักษณ์พบลักษณะของ
การปรากฏใน 3 รูปแบบ ประกอบด้วย รูปแบบแรก อัตลักษณ์ที่ถูกบันทึก
ไว้เป็นตัวอักษรทั้งภาษาไทยวน คำว่า “ຊຸ່ງວາດວິຊຸ່ງ” ภาษาลาว คำว่า
“มอญ” และภาษาไทยสยาม คำว่า “กะเทย” ซึ่งทั้งสามคำให้ความหมาย
ว่า “บุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง” อนุমানได้สองลักษณะ
คือ ลักษณะแรก บุคคลที่ไม่มีเพศ หมายถึง ผู้ชายที่มีเพศสภาพเป็นชาย แต่
แสดงพฤติกรรมแบบเพศหญิง และลักษณะที่สอง ผู้ชายที่มีอวัยวะเพศชาย
ไม่สมบูรณ์ หรือคนสองเพศ (Intersexual) ตามข้อสันนิษฐานในงานเขียน
ของ Jackson (1989, 1995, 2016), เทอดศักดิ์ ร่มจำปา (2545) และ
เปรมปรีดา ปราโมช ณ อยุธยา (2546) ซึ่งหลักฐานที่เก่าที่สุดคือ คัมภีร์ปฐม
มูลมูลี สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในช่วงราวปี พ.ศ. 2038-2068 ในรัชสมัยของ
พระเมืองแก้วแห่งอาณาจักรล้านนา และรูปแบบที่สอง การปรากฏกายา

ของปัจเจกกะเทยเป็นการมองผ่านแนวคิดแบบคนข้ามเพศ โดยปรากฏบนหน้าปกหนังสือในช่วงราวปี พ.ศ. 2470-2480 ลักษณะของภาพถ่ายประเภทสื่สื่ที่มีการยืนยันว่าเก่าที่สุด อีกทั้งยังพบหลักฐานภาพเคลื่อนไหวของปัจเจกกะเทยในภาพยนตร์ขาวดำประเภทฟิล์มความกว้าง 16 มิลลิเมตร ในปี พ.ศ. 2497 นับว่าเป็นภาพเคลื่อนไหวภาพแรกของปัจเจกกะเทยไทยเท่าที่มีข้อมูลอยู่ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2565) โดยรูปแบบของการปรากฏกายของปัจเจกกะเทยทั้งหมด ล้วนสะท้อนสถานะความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนพื้นฐานของอคติทางเพศในสังคมกระแสหลักทั้งสิ้น

อาณาบริเวณทางสังคมของกะเทย หรือการมีอยู่ของกลุ่มทางสังคมของกะเทยในบริบทของสังคมไทยร่วมสมัย พบว่าการรวมกลุ่มทางสังคมสะท้อนผ่านเงื่อนไข 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก เงื่อนไขของการประกอบอาชีพ พบตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2478 มีการเปิดสถานบริการทางเพศ โดยการเรียกค่าบริการจากผู้ซื้อบริการทางเพศ เพื่อกิจกรรมชำเราเด็กชายผ่านทางทวารหนัก ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 สถานบริการบาร์เบียร์ที่เป็นแหล่งชุมนุมของกะเทยเปิดให้บริการอย่างแพร่หลายในอาณาบริเวณทางกายภาพของกรุงเทพฯ นอกจากนี้ ในช่วงเวลาเดียวกัน ปี พ.ศ. 2515 กะเทยที่มีความสนใจเกี่ยวกับความสวยความงาม และมีทักษะเชิงช่าง จึงเลือกประกอบอาชีพช่างเสริมสวยในอาณาบริเวณทางกายภาพของกรุงเทพฯ เช่นกัน ประการที่สอง เงื่อนไขของกิจกรรมนันทนาการ พบว่า ในปี พ.ศ. 2495 กะเทยเข้ามารวมกลุ่มกันเพื่อกิจกรรมยามค่ำคืน บริเวณสะพานพระพุทธยอดฟ้า จนถูกขนานนามว่า “แดนกะเทย” ต่อมาพบการเที่ยวเตร่ในยามค่ำคืนของกลุ่มกะเทยในปี พ.ศ. 2508 อย่างแพร่หลาย จนกลายเป็นเหตุให้มีการกวาดล้างกะเทย และจับกุมดำเนินคดีกับกะเทยที่ออกมาเที่ยวเตร่ในเวลากลางคืน และประการสุดท้าย เงื่อนไขของการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมบนพื้นที่สาธารณะ เช่น การประกวดนางงามกะเทยร่วมกับเวทีประกวดนางสาวสยาม ในปี พ.ศ. 2515 แต่การประกวดนางงามกะเทยต้องถูกยุติลง และเปลี่ยนแปลงเป็นการเดินแฟชั่นโชว์แทน เนื่องจากการประกวดกะเทย

เป็นเรื่องไม่เหมาะสมผู้เข้าประกวดทุกคนจึงถูกดำเนินคดีและเปรียบเทียบปรับ ดังนั้น จากกิจกรรมที่ปรากฏข้างต้นของกะเทย อนุมานว่ากะเทยมีการรวมกลุ่ม และก่อรูปอาณานิคมทางสังคมมาอย่างยาวนาน

ดังนั้น การปรากฏอัตลักษณ์ กายา และการสร้างอาณานิคมทางสังคมของปัจเจกกะเทย สะท้อนสภาพการดำรงอยู่ของปัจเจกกะเทยท่ามกลางสังคมกระแสหลัก ที่อยู่ในสภาวะก้ำกึ่งระหว่างความปกติ และความไม่ปกติ แม้ว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้นจะบันทึกกะเทยในลักษณะเชิงลบก็ตาม แต่ยังให้ความสำคัญถึงขั้นที่จะต้องระบุไว้ในตำนานทางศาสนา หรือแม้กระทั่งกฎหมายที่บังคับใช้ในสังคมในช่วงเวลานั้นๆ จึงกล่าวได้ว่า “ความเป็นกะเทย” เป็นสภาวะที่มีความคลุมเครือ ไม่ได้อยู่ในภาวะความสุดโต่งไปในทิศทางใดทิศหนึ่ง นอกจากนี้ ความเป็นกะเทยกลับมีลักษณะที่เลื่อนไหลในแง่มุมทางวัฒนธรรม ผ่านการเชื่อมโยงความเชื่อทางด้านจิตวิญญาณในสังคมร่วมสมัย ซึ่งการทำหน้าที่ร่างทรง หรือผู้ประกอบพิธีกรรมเชิงจิตวิญญาณ ช่วยสร้างสถานะใหม่ให้กับปัจเจกกะเทย และกลับได้การยอมรับจากสังคมกระแสหลัก หรือแท้ที่จริงแล้วความเป็นกะเทยเป็นเพียงหน้ากากทางสังคมที่ปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา พื้นที่ และบริบททางสังคมเท่านั้น

อนึ่ง ในแง่ของช่วงเวลาในการนำเสนอ “การปรากฏอัตลักษณ์ของบุคคลที่อยู่นอกบรรทัดฐานทางเพศชายหญิง และกายาของปัจเจกกะเทย” ที่ขบเน้นเอกสารที่เชื่อมโยงไปในยุคจารีต ส่วนการนำเสนอ “อาณานิคมทางสังคมของกะเทย” เน้นเอกสารร่วมสมัย โดยเฉพาะเอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ที่ปรากฏภาพถ่าย หรือเหตุการณ์ที่อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมในมุมมองของการเข้ามาข่มกันของปัจเจกกะเทย ดังนั้น ช่วงเวลาในบทความฉบับนี้จึงไม่ต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลของการเข้าถึงหลักฐานอย่างจำกัด และรอการค้นพบใหม่ๆ ในอนาคตที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากะเทยในสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไป

ภาพที่ 1 แสดงปกหนังสือ “เอยน์วิม ดาวกะเทย ยอดกระหรี”
(ที่มา: เอนก นาวิกมูล, สิ่งพิมพ์สยาม (กรุงเทพฯ: River Books, 2542), 127.)

ภาพที่ 2 แสดงฉากพลอดรักระหว่างกะเทยและชายหนุ่ม จากภาพยนตร์ “กะเทยเป็นเหตุ”
(ที่มา: <https://www.facebook.com/ThaiFilmArchivePage/photos/ms.c.eJ...> เข้าถึงเมื่อ 14 ตุลาคม 2562)

ภาพที่ 3 แสดง (ซ้าย) กะเทยขม้าย และเพื่อนของขม้าย (ขวา) ณ แดนกะเทย
(ที่มา: วิชัย ปาลวัฒน์, “เมื่อข้าพเจ้าสัมภาษณ์ (เขา)-(หล่อน): กะเทย.” สยามนิกร (25 กุมภาพันธ์ 2495): 3.)

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

กฎหมายตราสามดวง เล่ม 2, 2515. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ครุสภา ลาดพร้าว.

กิ่งแก้ว ทิศตัง, 2559. “ร่างทรง และพื้นที่ทางสังคมของคนข้ามเพศ.” วารสารสังคมศาสตร์ 28 (1): 87-108.

ชานันท์ ยอดหงษ์, 2556. นายใน สมัยรัชกาลที่ 6. กรุงเทพฯ : มติชน

ฐานิดา บุญวรรณ, 2563. ฆนุนนาฬิกาสู่เวลาทางสังคม. กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.

ทองพูน สุขกะเสน, 2555. “การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทย-ลาว ว่าด้วยการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, 2555. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-4 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) เล่ม 2. กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา.

เทอดศักดิ์ รมจำปา, 2545. “วาทกรรมเกี่ยวกับ เกย์ ในสังคมไทย พ.ศ.2508-2542.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ, 2553. “ขบวนการเคลื่อนไหวของเกย์ในสังคมไทย ภาคปฏิบัติการและกระบวนทัศน์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขฎิบัณฑิต ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นันทา สุตกุล, 2508. จดหมายเหตุการเดินทางของรอล์ฟ พิตซ และ จดหมายเหตุของวิลเลียม เคทะระ เรื่อง คณะทูตลังกาเข้ามาประเทศสยาม. พระนคร: อักษรสัมพันธ์, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางทองอยู่ วีระเวศม์เลขา (สามสูตร) ณ เมรุวัดประยุรวงศาวาส วันที่ 21 มีนาคม 2508.

นิติลักษณ์ แก้วจันดี, 2561. “การประกอบสร้างกฎหมายโบราณอีสาน พ.ศ. 2322-2433.” วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

เบย์เรอร์, คริส, 2545. สงครามในเลือด เพศ การเมือง และเอดส์ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ [War in the Blood Sex, Politics and AIDS in Southeast Asia]. (แปลและเรียบเรียงโดย สาส์ เกี่ยวการค้า และสมชิ้น ฮอนซา จูเนียร์). กรุงเทพฯ: เทนเมย์ โปรดักชั่น.

ปฐม หงษ์สุวรรณ, 2550. กาลครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม: รวมบทความทางคดีชนวิทยา ภาพฉายในมิติเรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ เพศ วาทกรรม วิถีคิด และสัญลักษณ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____, 2554. แม่น้ำโขง: ตำนานปรัมปราและความสัมพันธ์กับชนชาติไท. มหาสารคาม: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ปรานี วงษ์เทศ, 2549. เพศสภาวะในสุวรรณภูมิ (อุษาคเนย์). กรุงเทพฯ: มติชน.

- ปรีชา พินทอง, 2532. **สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ**. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- เปรมปรีดา ปราโมช ณ อยุธยา, 2546. “การช่วงชิงอัตลักษณ์ “กะเทย” ในงานคาบาเรตโชว์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เปลัดิเยร์, อนาโตล โรเจอร์, 2534. **ปฐมมูลมูลลี**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2549. **คลองตัดคำพระพุทโธสารจารย์ : บันทึกการตัดสินใจของล้านนาโบราณ**. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัย “กฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก”.
- วิสิษฐ คิดคำส่วน, 2551. “แนวคิดเรื่องมนุษย์ในคัมภีร์ปฐมมูลมูลลี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____, 2552. “แนวคิดเรื่องมนุษย์ในวรรณกรรมเรื่องปฐมมูลมูลลี.” **ปณิธาน 5 (5)**: 77-99.
- วิระยุทธ ปัสลีย์, 2557. **กรุงเทพฯ ยามราตรี**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ศศิกันต์ คงศักดิ์, 2553. “เอกสารลำดับที่ 24 จดหมายเหตุนาฬ ฟิตซ์ (Ralph Fitch) ค.ศ. 1586-1587.” ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), **100 เอกสารสำคัญ: สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย ลำดับที่ 3 (วรรณคดีและเอกสารตะวันตก)** (หน้า 145-151). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ศิราพร ณ ถลาง, 2539. **การวิเคราะห์ตำนานสร้างโลกของคนไท**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุด แสงวิเชียร, 2504. “การศึกษาร่างกายและฮอร์โมนของลักเพศ.” **จดหมายเหตุทางการแพทย์ 44 (7)**: 435-442.
- สุระ อินตามูล, 2556. “พิธีกรรมทรงผิเจ้านาย: พื้นที่เปิดทางเพศภาวะในสังคมล้านนา.” ใน นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ, และปิเตอร์ เอ. แจ็คสัน (บรรณาธิการ). **เพศ หลากเฉติสี: พหุวัฒนธรรมทางเพศในสังคมไทย** (หน้า 86-119). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สุไลพร ชลวิไล, 2550. **เพศไม่นิ่ง : ตัวตน เพศภาวะ เพศวิถีในมิติสุขภาพ**. นครปฐม : ภาควิชาความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้านเพศภาวะ เพศวิถีและสุขภาพที่ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อดิสร คักดิ์สูง, 2550. “ผู้หญิงในกฎหมายมั่งรายศาสตร์.” **วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ 2 (1)**: 72-98.
- อรุณ ภาคสุวรรณ, 2504. “ลักเพศ.” **จดหมายเหตุทางการแพทย์ 44 (7)**: 443-448.
- ออสบอร์น, มิดตัน, 2544. **เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : สังเขปประวัติศาสตร์**. มัทนา เกษมกล (บรรณาธิการ). พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ตรีวิณ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543. **ความคิดทางประวัติศาสตร์และศาสตร์ของวิถีคิด**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

อุดม รุ่งเรืองศรี, 2534. **พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง เล่ม 1 (อักษร ก-ฬ)**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป.

เอนก นาวิกมูล, 2542. **สิ่งพิมพ์สยาม**. กรุงเทพฯ: River Books.

แอนเดอร์สัน, เบน, 2552. **ชุมชนจินตกรรม: บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม**. (แปลและเรียบเรียงโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. (ต้นฉบับพิมพ์เมื่อ ค.ศ.1983, ภาษาอังกฤษ)

หนังสือพิมพ์

“30 กะเทย”, 2515. **ไทยรัฐ**, 29 ธันวาคม: 2, 16.

“กวาดล้างลักเพศครั้งใหญ่”, 2508. **สยามนิกร**, 23 ตุลาคม: 1.

“กะเทยโชว์ชุดราตรี มีค่า 2 หมื่น”, 2515. **ไทยรัฐ**, 28 ธันวาคม: 1, 16.

“กาญจนาเป็นตัวเก้งมกฏเพชรยอดกะเทยไทย”, 2515. **ไทยรัฐ**, 22 ธันวาคม: 1-2.

“ดารากะเทยตี๋ยาพิษประท้วงแฟนนอกใจ หนูรู้ข่าวฆ่าตัวตายตาม!”, 2510. **เดลินิวส์**, 17 พฤษภาคม: 1, 6.

“ตั้งห้องโสเภณีเถื่อนอย่างวิธการ โดยใช้เด็กชายเป็นผู้รับจ้างกระทำชำเรา”, 2478. **ศรีกรุง**, 20 มิถุนายน: 1, 24.

“เผยแหล่งรักร่วมเพศ ชายต่อชายจับคู่เต้นรำโลมกันนุ่มมมิด”, 2515. **ไทยรัฐ**, ตุลาคม: 1-2.

“วิจัยกะเทยแก้ปัญหารักร่วมเพศ”, 2508. **สยามนิกรวันจันทร์**, 18 ตุลาคม: 1-2.

วิชัย ปาลวัฒน์, 2495. “เมื่อข้าพเจ้าสัมภาษณ์ (เขา)-(หล่อน): กะเทย.” **สยามนิกร**, 25 กุมภาพันธ์: 3.

“ส่งยอดกะเทยรัชนก กับยศวดี ชิงนางสาวสยาม”, 2515. **ไทยรัฐ**, 21 ธันวาคม: 1-2.

“สารวัตรฯ อย่าขังหนูนะคะ”, 2515. **ไทยรัฐ**, 27 ตุลาคม: 1-2.

“สาวเทียมอีต๋ออาชีพเสริมสวยเกือบทุกร้าน”, 2515. **ไทยรัฐ**, 27 ธันวาคม: 9.

“เสริมสวยคึกคัก”, 2515. **ไทยรัฐ**, 24 ธันวาคม: 1, 16.

“หนุ่มรักร่วมเพศเปิดใจไม่ต้องการผู้หญิง คลั่งแต่เพศเดียวกัน”, 2515. **ไทยรัฐ**, 30 ตุลาคม: 1-2.

“ห้ามประกวดยอดกะเทย”, 2515. **ไทยรัฐ**, 26 ธันวาคม: 1-2.

ภาพยนตร์

ชาลี ศิลปี (ผู้กำกับ), 2497. **กะเทยเป็นเหตุ** [ภาพยนตร์]. พระนคร: ธนาคารมณฑล.

ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ทะเบียนมรดกภาพยนตร์ของชาติ ครั้งที่ 9 ประจำปี พ.ศ. 2562, 2562. **เฟซบุ๊ก หอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน)**. ค้นเมื่อ 14 ตุลาคม 2562, จาก <https://www.facebook.com/ThaiFilmArchivePage/photos/ms.c.eJ...>

ประชาไท, 2562. กะเทยเป็นเหตุ และ INSECTS IN THE BACKYARD ขึ้นทะเบียนมรดกภาพยนตร์ไทย. ค้นเมื่อ 14 ตุลาคม 2562, จาก <https://prachatai.com/journal/2019/10/84688>

Davies S. G., 2018. **The transcendent Bissu**, Aeon. Retrieved from <https://aeon.co/essays/the-west-can-learn-from-southeast-asias-transgender-heritage>

Lamb K., 2015. **Indonesia's transgender priests face uncertain future**, Al Jazeera America. Retrieved from <http://america.aljazeera.com/articles/2015/5/12/indonesias-transgender-priests-face-uncertain-future.html>

เอกสารภาษาต่างประเทศ

สำลิก บิวสีสะชาวัต, 1994. คำพิสูจน์นมะมุกรา: ปะลิวัดจากภาษาสาลาวโบราณเป็นภาษาสาลาวปัจจุบัน. ภูเก็ต: มุมนิธิโตโยตา ปะเทกยี่ปูน. (เอกสารต้นฉบับเป็นภาษาสาลาว)

Blackwood E., 2005. "Gender transgression in colonial and postcolonial Indonesia." **The Journal of Asian Studies** 64 (4): 849-879.

Brac de la Perrière B., 1992. "La fête de Taunbyon: le grand rituel du culte des naq de Birmanie (Myanmar)." **Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient** 79 (N°2): 201-231.

_____, 2002. "Sibling relationships in the Nat stories of the Burmese cult to the 'Thirty-Seven'." **Moussons** 5: 31-48.

Chonpairot J., 2016. "Pwe dramatic performance in Mandalay." **Mekong-Salween Civilization Studies Journal** 7 (1): 15-30.

Davies S. G., 2002. "Sex, gender, and priests in South Sulawesi, Indonesia." **IAS Newsletter** (November): 27.

_____, 2007. **Challenging gender norms: Five genders among Bugis in Indonesia**. Belmont: Thomson Wadsworth.

_____, 2010. **Gender diversity in Indonesia: Sexuality, Islam and queer selves**. London: Routledge.

Fitch R., 1899. **Ralph Fitch, England's pioneer to India and Burma: His companions and contemporaries, with his remarkable narrative told in his own words**. J. H. Ryley (Ed.). London: Unwin.

Foxeus N., 2013. "Esoteric Theravada Buddhism in Burma/Myanmar". In T. Ahlback & B. Dahla (Eds.), **The symposium on digital religion, Åbo/Turku, Finland, 13-15 June 2012** (pp. 55-79). Åbo: Donner Institute for Research in Religious and Cultural History.

- Guthrie E., 2004. "A Study of the History and Cult of the Buddhist Earth Deity in Mainland Southeast Asia." Doctoral dissertation. College of Arts, University of Canterbury.
- Hobbs C. & Spiro M. E., 1969. "Burmese supernaturalism." **The Journal of Asian Studies** 28 (4): 903.
- Jackson A.P., 1989. **Male homosexuality in Thailand: An interpretation of contemporary Thai sources**. New York: Global Academic.
- _____, 1995. **Dear Uncle Go: Male homosexuality in Thailand**. Bangkok: Bua Luang Books.
- _____, 2016. **First Queer voices from Thailand: Uncle Go's advice columns for gays, lesbians and Kathoey**s. Sai Wan: Hong Kong University Press.
- Morris R.C., 1994. "Three sexes and four sexualities: Redressing the discourses on gender and sexuality in contemporary Thailand." **Positions** 2 (1): 15-43.
- Spiro M. E., 1967. **Burmese supernaturalism**. Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues.
- Temple R. C., Sir., 1906. **The thirty-seven Nats: A phrase of spirit-worship prevailing in Burma/ by Sir R. C. Temple, with full-page and other illustrations**. London: W. Griggs (Printer of plates).
- Thamrin U., 2015. **How economy matters to indigenous identity of Bissu, transgender priests of South Sulawesi, Indonesia**. Singapore: Asia Research Institute, National University of Singapore.

